

Postawy wobec współpracy z imigrantami a kraj ich pochodzenia

Streszczenie

Przedmiotem rozważań opracowania są postawy Polaków posiadających wyższe wykształcenie wobec imigrantów¹. Opracowanie złożone jest z części teoretycznej, w której analizowane są postawy (różnicowane jako deklarowane i rzeczywiste) a w szczególności postawy wobec emigrantów poszczególnych wybranych nacji, a także poziom ich adaptacyjności do kultury i obyczajowości kraju goszczącego oraz części empirycznej prezentującej wyniki badań. Opracowanie zmierza do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jak kształtują się postawy wykształconych Polaków wobec imigrantów i współpracy z nimi na forum zawodowym?
2. Czy narodowość/ kraj pochodzenia ma znaczenie w kontekście modalności postaw?

W badaniach, przeprowadzanych za pomocą specjalnie opracowanego kwestionariusza oraz wywiadów pogłębionych uczestniczyło łącznie 76 osób. Badania wykazały zróżnicowanie postaw wobec emigrantów w obrębie zastosowanych kryteriów ich oceny i ich zależność i od nacji, do których się odnoszą.

Słowa kluczowe: postawy wobec imigrantów, kraj pochodzenia

Wprowadzenie

Według danych z 2016 roku, Polska jest w Unii Europejskiej krajem stosunkowo jednorodnym pod względem narodowości. Zamieszkuje w niej ok. 190. tys. przedstawicieli innych z nacji, z czego 16.000 stanowią imigranci – uchodźcy z innych krajów, a ich dzieci stanowią 0,6% populacji dzieci.

Duża mobilność kapitału, będąca efektem liberalizacji prowadzi do nierównego podziału zasobów, rynki pogłębiają różnice między biedą a ubóstwem i uczestników, a niekończące się poszukiwanie zysku pozostaje w konflikcie z wartościami

¹ W opracowaniu pojęcie *imigrantów* odnosi się do osób, pochodzących z innych krajów lub/i odmiennych kultur, którzy przybyli do kraju goszczącego w ostatnim okresie bądź są drugim, trzecim pokoleniem.

społecznymi, bezpośrednio zaś może szkodzić środowisku [Soros,2002]. Istnieją też konflikty polityczne, uwarunkowania gospodarcze, które powodują migracje ludności [Cabańska,2015,s. 89-90; Koryś, Okólski, 2004, s.25], chociaż jak wskazują aktualne dane, [CBOS,2010 za A. Stefaniak; M. Witkowska,2015,s,126], nasz kraj nie wydaje się uchodzićcom szczególnie atrakcyjny jako docelowe miejsce imigracji.

Opracowanie zmierza do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

3. Jak kształtują się postawy wykształconych Polaków wobec imigrantów i współpracy z nimi na forum zawodowym?
4. Czy narodowość/ kraj pochodzenia ma znaczenie w kontekście modalności postaw?

Postawy - aspekty terminologiczne

W większości opracowań postawa, jako pojęcie występujące głównie na gruncie psychologii społecznej oznacza ocenę obiektu postawy w aspekcie poznawczym, afektywnym behavioralnym [np. Fiske i inni,2002, Stasiuk, Maison, 214,s.331].

Komponent poznawczy odnosi się do psychologicznej organizacji percepcyjno – intelektualnego aspektu ogólnej oceny obiektu (np. wiedza o obiekcie postawy).

Komponent afektywny obejmuje poziom wrażliwości emocjonalnej, wywołujący działanie o charakterze propulsywnym (stanowiącym o atrakcyjności obiektu postawy) bądź repulsywnym (prowadzącym do unikania) wobec obiektu postawy.

Behavioralny komponent stanowi o konkretnych, obserwowalnych aktach zachowania wobec obiektu postawy, podejmowanych w bezpośrednich relacjach z tymże obiektem [Ron,2007,s.657].

Obserwowalne akty zachowania mogą ulegać zmianie lecz zazwyczaj są pochodnymi komponentu poznawczego i emocjonalnego [Rosencranz i McNewin,1969; Aiken,1978].

Postawy charakteryzują się kierunkiem np. wrogością lub chęcią współpracy oraz natężeniem – mogą być silne lub słabe.

Większość badań dotyczących poznawczego komponentu postaw została przeprowadzone w ramach socjologicznego i psychologicznego podejścia [por. Heckhausen, Dixon, Baltes,1989]. Zdecydowana większość z nich wskazuje na przekonania o charakterze stereotypów i uprzedzeń, które modyfikują procesy poznawcze. w podejściu socjologicznym, skoncentrowanym na ujmowaniu przekonań jako efektu procesu socjalizacji, „wzmacnianych przez funkcjonowanie instytucji

społecznych i zróżnicowanych ich struktur”, dominuje społeczny, zewnętrzny charakter w zakresie postrzegania..

Psychologiczny punkt widzenia koncentruje się na psychologicznych mechanizmach budowania takich przekonań i tym jaki przybierają one wymiar w zachowaniu człowieka na poszczególnych etapach jego życia.

W szeregu przeprowadzonych badań badacze starają się uwzględnić obie perspektywy.

Struktury poznawcze tworzą reprezentację poznawczą, a także schematy poznawcze, *jako wewnętrzne systemy informacji*. Drugim źródłem wiedzy jest środowisko zewnętrzne a więc rodzina, szkoła, rówieśnicy, zakład pracy, instytucje kulturalne czy media- środki masowego przekazu.

Postawy w zależności od tego, który komponent decyduje o ich modalności (można podzielić na deklarowane i rzeczywiste [Bartkowiak, 1988,s.6-7].

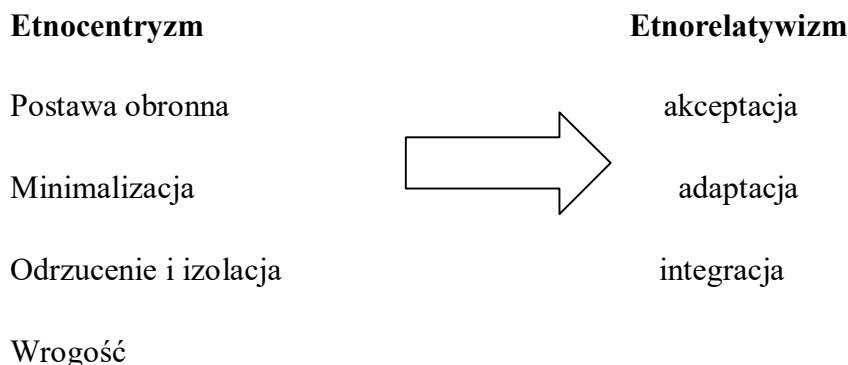
Postawy deklarowane, bazujące na komponencie poznawczym, wyrażane są przez wymienionych decydentów publicznie, w sytuacji ekspozycji społecznej, często cechuje je polityczna poprawność i racjonalna argumentacja. w przeciwieństwie do nich, postawy zawierające osobiste ustosunkowanie się do ich obiektu, odwołujące się do komponentu emocjonalno-motywacyjnego i behawioralnego są *postawami rzeczywistymi*. Mogą wykazywać zgodność z postawami deklarowanymi, co wskazuje na ich spójność, , jednocześnie mogą być w stosunku do nich całkowicie rozbieżne. Mimo, że postawy rzeczywiste decydują o konkretnych aktach zachowań i jak można przypuszczać to od nich zależy faktyczna wola inicjowania współpracy z przedstawicielami innych kultur, a ich badanie wymaga zastosowania bardziej skomplikowanych niż kwestionariuszowe technik (np. technik projekcyjnych) badawczych. Postawy deklarowane można traktować jako swoiste zobowiązanie podmiotu, wstępny etap na drodze do budowania relacji z obiektem postaw.

Postawy wobec przedstawicieli odmiennych kultur

Postawy wobec przedstawicieli odmiennych były już przedmiotem badań prowadzonych przez wielu autorów.

Milona Benneta model wrażliwości kulturowej opisuje na behawioralny aspekt postaw wyzwalający określone zachowania w sytuacji różnorodności kulturowej, stanowiące

kontinuum kulturowej świadomości, rozumienia i dostosowania od etnocentryzmu do etnorelatywizmu [Bennet,1993,s. 21-71].



Rys.1. Tolerancja wobec odmienności kulturowej

Źródło: Bennet,1993,s.22

Stadium *etnocentryzmu* obejmuje, „wizję świata”, *odrzuć różnic kulturowych* w której własna kultura podmiotu dokonującego oceny jest osią centralną i prowadzi do dezakceptacji wszelkich różnic kulturowych i sprowadza się do izolacji (kiedy podmiot nie pragnie nawiązywać kontaktów z przedstawicielami innych kultur) oraz do separacji (kiedy podmiot w sposób świadomy separuje się od doświadczania odmienności kulturowej, aby utrzymać swój „obraz świata”. Stadium *obrony przeciw odmienności kulturowej* sprowadza się do dywersyfikacji świata na *nasz świat* i *ich świat*. w ramach tego stadium dochodzi do oczerniania innych kultur i ich przedstawicieli, wywyższania przedstawicieli swojej kultury oraz odwrócenia-przeświadczenia, że uznawana zaadoptowana przez podmiot kultura jest lepsza niż kultura pochodzenia. *Minimalizowanie różnic kulturowych* sprowadza się do uznania *uniwersalnych fizycznych charakterystyk* wszystkich ludzi, wyznaczających zachowanie, niezależnie od różnic kulturowych oraz *transcendentalnego uniwersalizmu*, odwołującego się do wspólnych wartości. Jednak uniwersalizacja wartości odnosi się do własnej wizji świata uznawanej przez podmiot. Na tym poziomie różnice kulturowe bywają trywializowane lub traktowane jako ”romantyczne”.

Ostatnie stadium nosi miano etnorelatywizmu. w ramach tego stadium odmienna kulturowość bywa rozpatrywana relatywnie, a poszczególne zachowania są zrozumiałe jedynie w odniesieniu do kontekstu kulturowego. Etnorelatywizm sprowadza się do *akceptacji rozbieżności kulturowych* i traktowania własnej kultury jako jednej z wielu

możliwości postrzegania obrazu świata, co oznacza poszanowanie dla *odmiennych wzorców zachowań* oraz *poszanowanie odmiennych wartości* jako przejawów odmiennych wartości i przekonań funkcjonujących w określonym kontekście kulturowym.

W badaniach postaw wobec przedstawicieli innych nacji autorstwa Majdy, Zalewskiej-Puchały i Barczyk (2013) przeprowadzonych z wykorzystaniem Skali Bogardusa (skala dystansu społecznego) w stosunku do mniejszości narodowych, w grupie 100 studentów Pielęgniarstwa okazało się, że 77% badanych prezentuje negatywną postawę wobec Romów, 69% wobec muzułmanów a 55% wobec Żydów.

O negatywnych postawach Polaków wobec mniejszości narodowych pisali także inni autorzy np. Nowicka, 2011; Stefaniak i Bilewicz [2015]. Prowadzone rozważania, nawiązujące do konkretnych badań potwierdzają istnienie w Polsce uprzedzeń i stereotypów wobec mniejszości narodowych, w szczególności Arabów i muzułmanów. Choć tych ostatnich w pierwszej dekadzie XXI wieku zdiagnozowano nie więcej niż 10-20 tys. [Marek, Skowron-Nalborczyk, 2005] należą oni (być może właśnie dlatego) do najmniej akceptowanych grup mniejszościowych w naszym kraju. Antypatia wobec przedstawicieli tej nacji, zdaniem Straback i Lithaug [2008] przybierać może postać *islamofobii* i może być efektem specyficznego lęku międzygrupowego, który najczęściej sprowadza się do dyskomfortu odczuwanego na myśl o kontakcie z grupą obcą [Stephan, Stephan, 1985; Van Zomeren, Fisher, Spears, 2007].

Optymistyczną przesłanką z badań jest fakt, że interpersonalne kontakty społeczne spowodowane np. wyjazdem i wspólnym studiowaniem w ramach program Erasmus zmieniają to nastawienie. Analiza statystyczna poziomu dystansu społecznego jaki odczuwali polscy studenci wobec wyznawców islamu (Poziom dystansu społecznego przed wyjazdem : $M=2,21$; $SD= 0,73$ i po powrocie $M=1,17$; $SD=0,64$) po pobycie na wyjeździe zagranicznym wykazała, że dystans ten zmalał w sposób statystycznie istotny (badanie przed wyjazdem powtórzone po okresie pół roku) w stosunku do stanu wyjściowego.

Badania dotyczące możliwości adaptacji imigrantów

w literaturze przedmiotu problematyka funkcjonowania imigrantów dotycząca ich zdolności adaptacyjnych nie zbyt obszerna, choć więcej opracowań powstało w ostatnich dwóch dekadach a w szczególności w bieżącym stuleciu.

Opracowania te dotyczyły zróżnicowanych aspektów zachowania imigrantów między innymi

- Wzorców funkcjonowania rodziny i uczestnictwa w edukacji, w kontekście zróżnicowania pokoleń i pochodzenia rodziców
- Sytuacji na rynku pracy
- Stosunku do uregulowań prawnych
- Korzyści z imigracji dla kraju goszczącego

Wzorce funkcjonowania rodziny.

Problematyka wydaje się być najszerzej potraktowana w literaturze przedmiotu. Liczni autorzy podkreślają konieczność zajęcia się zagadnieniem funkcjonowania młodych imigrantów, którzy stanowią coraz większy odsetek populacji w wieku wczesnej dorosłości [de Valk, 2016, Huscheck, Liebroer i de Valk, 2010; Zulru i Mulder, 2011; Eurostart, 2011].

Windzio [2011] wskazał na powiązanie wzorców rodzinnych z możliwością pozyskiwania przez młodych absolwentów szkół średnich wyższego wykształcenia. w opinii tego autora, wczesne opuszczanie przez dzieci imigrantów domu rodzinnego jest czynnikiem utrudniającym uzyskanie wyższego wykształcenia. Zdaniem innych autorów, powielanie wzorców wczesnego macierzyństwa przez młode kobiety opóźnia ich wejście na rynek pracy, a więc podjęcie pierwszej pracy wyznacza karierę zawodową i ogranicza niezależność w ich przyszłym życiu [Garssen i Nicolas, 2008; Hobcraft i Kiernan, 2001].

Większość autorów podkreśla mniejszą zdolność adaptacyjną przedstawicieli kultury z Azji Wschodniej i Afryki Północnej (np. Turcja, Maroko) kultywowanie tradycji, przestrzeganie wymagań i zaleceń religijnych, zależność od rodziny itp. [Hartages, Besjes, 2014; Heath, Rethon, Kipli, 2008; Lesthaeghe, 2010]. Zależność ta szczególnie dotyczy młodych kobiet, wyznających Islam, które podlegają dużej społecznej presji

zarówno ze strony swojej rodziny jak i otoczenia [Kleinepier, de Valk,, 2015, s. 674-695]. Jednak, aktualne badania, przeprowadzane w Norwegii wskazują na tendencje do osłabiania wpływów tradycji w drugim pokoleniu imigrantów, jeśli młodzi ludzie byli wychowywani przez rodziców, z których jedno pochodziło z kraju goszczącego, w porównaniu z rodzicami, którzy obydwójce mają pozaeuropejskie pochodzenie, nawet jeśli już urodzili się w kraju innym niż aktualne miejsce zamieszkania. Osłabianie tendencji płynących z tradycji obejmuje najczęściej samodzielne zamieszkanie, związek partnerski, posiadanie dzieci ze związku pozamałżeńskiego, podejmowanie nauki na studiach wyższych, a następnie pracy zawodowej i dalsze życie jako „singel”.

Tak więc wtapianie się w kulturę kraju goszczącego jest procesem, którego efekty należy obserwować poprzez longitudinalne badania, uwzględniające styl życia w perspektywie kilku pokoleń.

Funkcjonowanie na rynku pracy

Liczni autorzy podkreślają, że niezbyt duża adaptacja imigrantów do kultury i obyczajowości holenderskiej jest efektem określonej, niezbyt wspierającej polityki państwa wobec imigrantów, która sprawia, że spotykają oni trudności na rynku pracy, a beneficja socjalne nie spełniają ich oczekiwań [np. Varmeulen, Pennix,2000].

Zdaniem przytaczanych już badaczy [Hartages, Besjes, 2014; Heath, Rothon, Kipli,2008] pozycja społeczna rodziców imigrantów aktualnie będących w okresie wczesnej dorosłości, która była zdeterminowana statusem społecznym rodziny generacyjnej i niedostosowaniem posiadanych kompetencji do zapotrzebowania na rynku, czasem niskim poziomem wykształcenia do chwili obecnej determinuje sytuację zawodową i życiową ich dzieci, tak, że nadal mają oni mniejsze szanse życiowe i zawodowe niż ich rówieśnicy z kraju, w którym zamieszkują [Chiswick, Cohen,Zach,1997,s.298-291].

Stosunek do prawa

Zdaniem niektórych badaczy, zarówno proces adaptacji do kultury i obyczajowości goszczącego kraju postawy wobec imigrantów są uwarunkowane dochowaniem przez imigrantów prawa w goszczącym kraju [Hein, Beger,2001,s.422].

Stosunek do przepisów prawnych jest kryterium pozwalającym na wyodrębnienie legalnych i nielegalnych imigrantów [Chswick, Cohen, Zach 1997,s.290-291] a jednocześnie czynnikiem różnicującym postawy wobec tejże grupy osób. Problem ten wydaje się szczególnie dolegliwy kiedy dotyczy sytuacji na rynku pracy, chociaż w literaturze nietrudno znaleźć inne przykłady odmiennego, negatywnego traktowania nielegalnych imigrantów.

Smolin [2011] podejmując temat nielegalnej imigracji Marokańczyków do Europy i Stanów Zjednoczonych podaje przykłady bardzo rygorystycznego traktowania przybyszów łącznie ze skazywaniem ich na pobyt w więzieniu.

Podsumowując postawy wobec nielegalnych imigrantów, niezależnie od ich sytuacji życiowej można uznać za negatywne.

Korzyści z imigracji dla kraju goszczącego

Korzystnym rozwiązaniem z punktu widzenia pozytywnej, stymulującej rozwój gospodarczy roli imigrantów, na przykładzie Stanów Zjednoczonych jest samo zatrudnianie i tworzenie przez nich firm rodzinnych. w opinii Sanders i Nee [1996,s.232-233] stanowi ono znakomite antidotum na niezbyt wysoko wartościowany poziom kapitału intelektualnego i profesjonalizmu, który zostaje skompensowany poprzez dobrze rozwijający się kapitał społeczny. w ten sposób wzajemne zaufanie członków rodzinnych firm i lokalnych społeczności mniejszościowych zastępuje deficyt kompetencji, który jest wyrównywany poprzez efekt synergii, zróżnicowania zespołów pracowniczych. Z kolei małe firmy, często o charakterze usługowym poprzez zaspakajanie potrzeb klientów i konsumentów skutecznie wspierają amerykańską gospodarkę.

Z podobnym a jednocześnie odmiennym rodzajem wsparcia gospodarki, z przepływem transferu wiedzy i kapitału społecznego mamy do czynienia w przypadku tworzenia lokalnych społeczności imigranckich, na przykładzie imigrantów włoskich w Rumunii [Dobrescu,2015, s.414]. Społeczności te mają tradycje sięgające XII wieku, a dobrosąsiedzka współpraca wspierana formami organizacyjnymi jest wzorem godnym naśladowania. Szczególne osiągnięcia dotyczą troski o rozwój agrokultury, a w okresie ostatnich trzech dekad także działalności wspierającej lokalny i międzynarodowy handel.

Pogląd ten jest jednak odmienny od wniosków z badań przeprowadzonych przez Chiswick, Cohen, Zach [1997,s.298-291, 301] którzy rozważając sytuację imigrantów w Stanach Zjednoczonych podkreślili, że nie ma wystarczająco przekonujących powodów aby wyraźnie różnicować status na rynku pracy imigrantów, w porównaniu z rodowitymi obywatelami Stanów Zjednoczonych, choć w zakresie poziomu bezrobocia mierzonego wśród Europejczyków, Kanadyjczyków i Azjatów są znaczące różnice na korzyść tych ostatnich. Sytuacja ta wynika z większego poziomu edukacji i większej determinacji w kierunku zdobycia i utrzymania pracy wśród mieszkańców tego kontynentu.

Organizacja i teren badań własnych

Prowadzone rozważania umożliwiły sformułowanie następujących problemów badawczych:

- Jak kształtują się postawy wykształconych Polaków w zakresie współpracy na forum zawodowym wobec imigrantów?
- Czy narodowość/ kraj pochodzenia ma znaczenie w kontekście modalności postaw?

Badania przeprowadzono za pomocą specjalnie opracowanego Kwestionariusz do badania postaw wobec zatrudniania imigrantów złożonego z 10 pytań, do których odpowiedzi osoby uczestniczące w badaniach pilotażowych. Osoby te (46 badanych) w pierwszej kolejności podawały propozycje odpowiedzi, które klasyfikowano jako odpowiedzi na poszczególne pytania do kwestionariusza jeśli (co miało miejsce w przeważającej liczbie przypadków) zostały wskazane przez co najmniej 51% osób . Współczynnik rzetelności alfa Cronbacha dla całego kwestionariusza wynosił 0,76.

W analizowanej procedurze badawczej przyjęto założenie dotyczące dywersyfikacji postaw i wyodrębniono postawy deklarowane i rzeczywiste. Większość pytań występujących w narzędziu badawczym- kwestionariuszu (poza pytaniem 6 i 7) odnosi się do postaw deklarowanych. Pytania przeznaczone do badania postaw rzeczywistych dotyczyły form akceptacji współpracy na forum zawodowym oraz emocji doświadczanych w trakcie kontaktów z osobami z innych krajów i/lub odmiennych kultur.

W badaniu właściwym uczestniczyło 76 osób posiadających zróżnicowane (politechniczne, ekonomiczne i humanistyczne) wyższe wykształcenie, w stosunkowo zrównoważonej proporcji płci z ok.10% przewagą kobiet.

Wyniki badań

Postawy wobec imigrantów w świetle wyników badań

Postawy wobec imigrantów, które osoby badane prezentowały w kwestionariuszu wykazały stosunkowo duże zróżnicowanie. Przystępując do ich analizy z pewnością trudno byłoby pominąć zmienną, związaną z częstotliwością kontaktów respondentów z osobami z odmiennych krajów i/lub kultur.

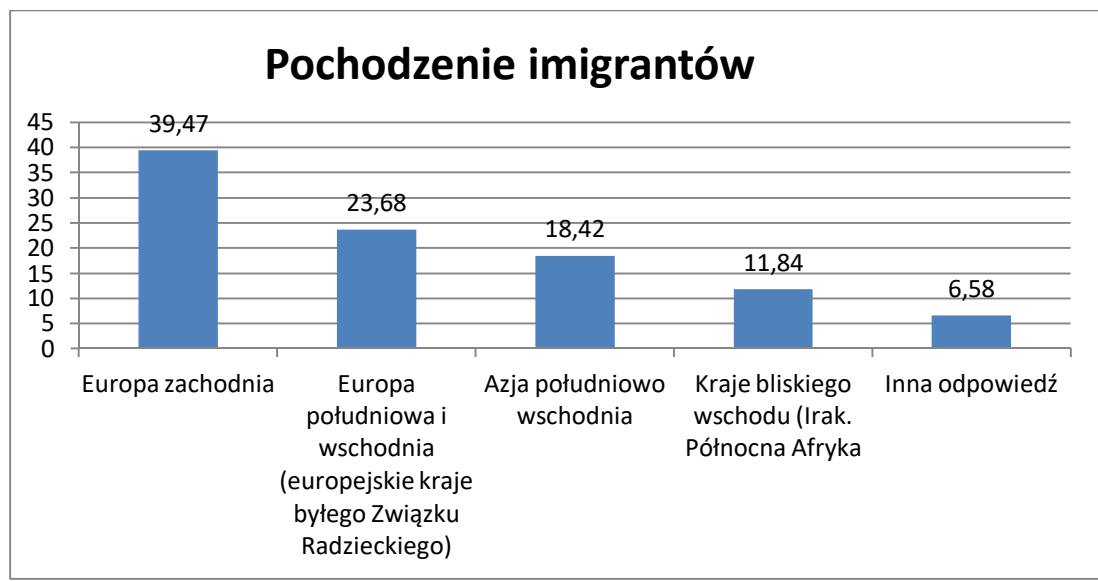
Wykres.1 Częstotliwość kontaktów z osobami z odmiennych krajów i/lub kultur



Źródło: opracowanie własne

Jak wskazują uzyskane dane, ponad 50% badanych nie posiada licznych doświadczeń w zakresie bezpośrednich kontaktów z osobami z innych krajów i/ lub / kultur, z tego względu ich opinie wydają się bardziej podatne na oceny oparte o stereotypy i uprzedzenia. Ponadto, mogą one w większym stopniu być obciążone sugestiami ze strony innych źródeł: znajomych osób lub mediów.

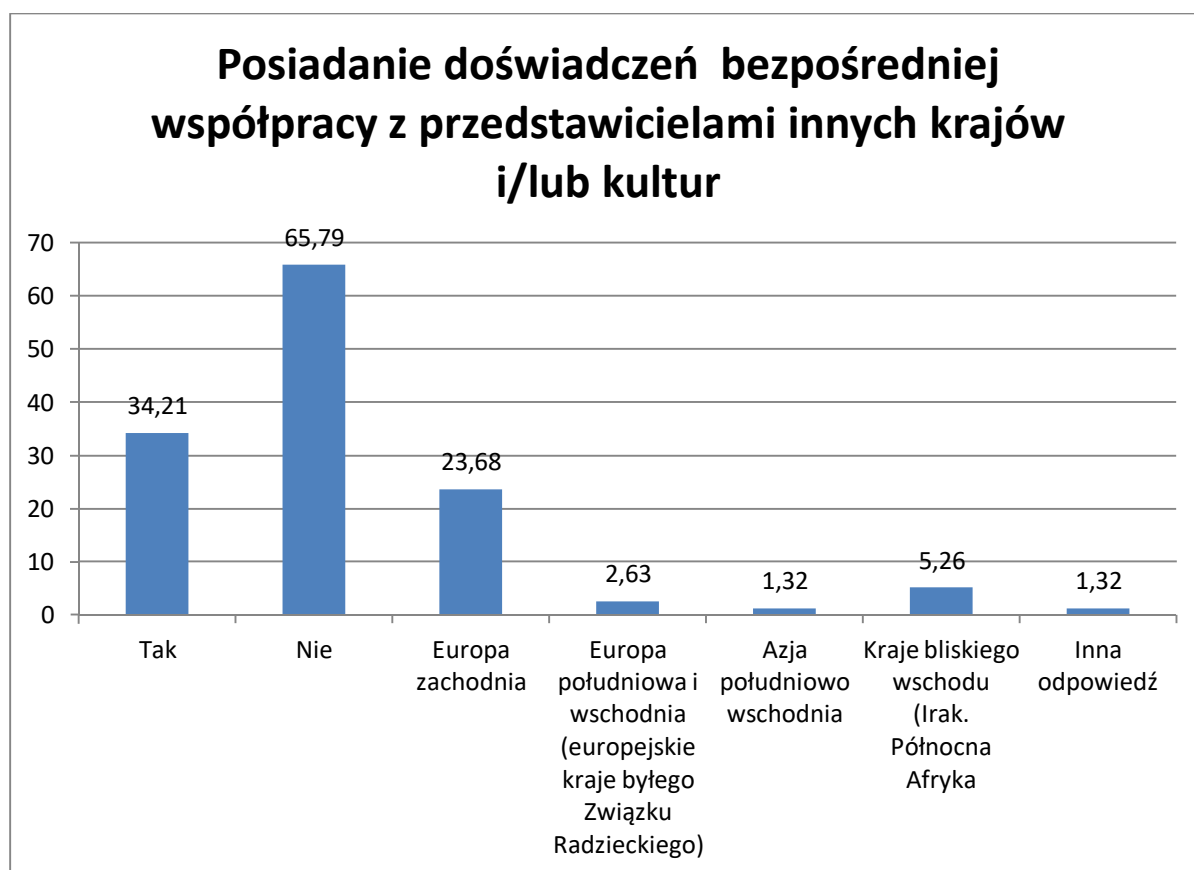
Wykres 2. Pochodzenie imigrantów



Źródło: opracowanie własne

Osoby badane, jak wynika z przytoczonych danych najczęściej kontaktowały się z mieszkańcami zachodniej Europy a następnie z osobami pochodzącymi z Europy Południowej i krajów byłego Związku Radzieckiego: Ukrainy, Białorusi, Rosji, Gruzji, Kazachstanu.

Wykres 3. Posiadanie doświadczeń bezpośredniej współpracy z przedstawicielami innych krajów i/lub kultur

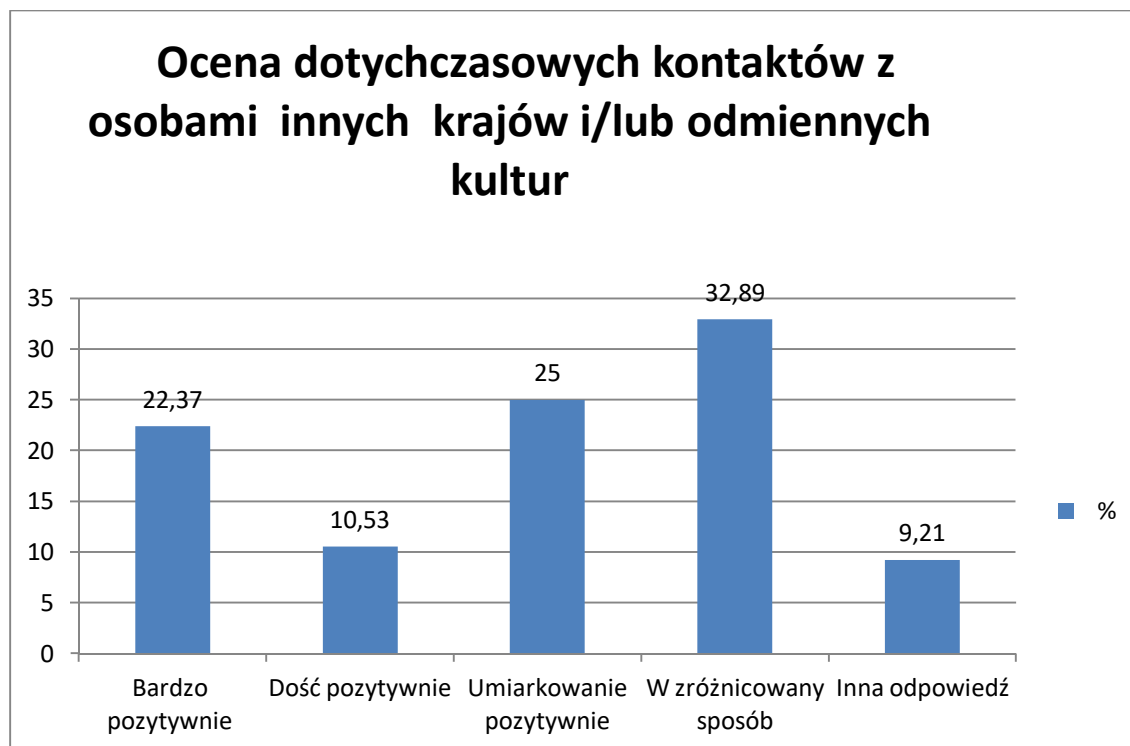


Źródło: opracowanie własne

Jedynie 34 % osób w sposób bezpośredni współpracowało z obcokrajowcami z czego ok.24% pochodziło z Europy Zachodniej. Czynniki te wydają się w znaczącym stopniu kształtować postawy wobec imigrantów.

Wykres 4

Ocena dotychczasowych kontaktów z osobami innych krajów i/lub odmiennych kultur



Źródło: opracowanie własne

Ocena sędziów kompetentnych, która pozwoliła na wyodrębnienie określonej kategorii postaw pozwoliła stwierdzić, że w badanej grupie najczęściej występowały postawy umiarkowanie pozytywne i pozytywne (łącznie ponad 47%) oraz postawy zróżnicowane (ok.33%). Uzyskane dane napawają optymizmem i pozwalają na pozytywną wizję dalszych relacji z obcokrajowcami, w grupie uczestniczących w badaniach respondentów².

Wykres 5

Ewentualne bariery językowe z przedstawicielami innych krajów i/lub kultur

² Analiza statystyczna wykazała współwystępowanie pozytywnych (bardzo pozytywnych i dość pozytywnych) deklarowanych postaw z wyższą częstotliwością kontaktów i posiadaniem pozytywnych doświadczeń współpracy zawodowej z imigrantami pochodzącymi z odmiennych kultur. Zależność tę weryfikowano za pomocą współczynnika korelacji Pearsona χ^2 , na poziomie istotności $p < 0,038$ przy $df=4$, (wynosi ona $\chi^2 = 11,132$).



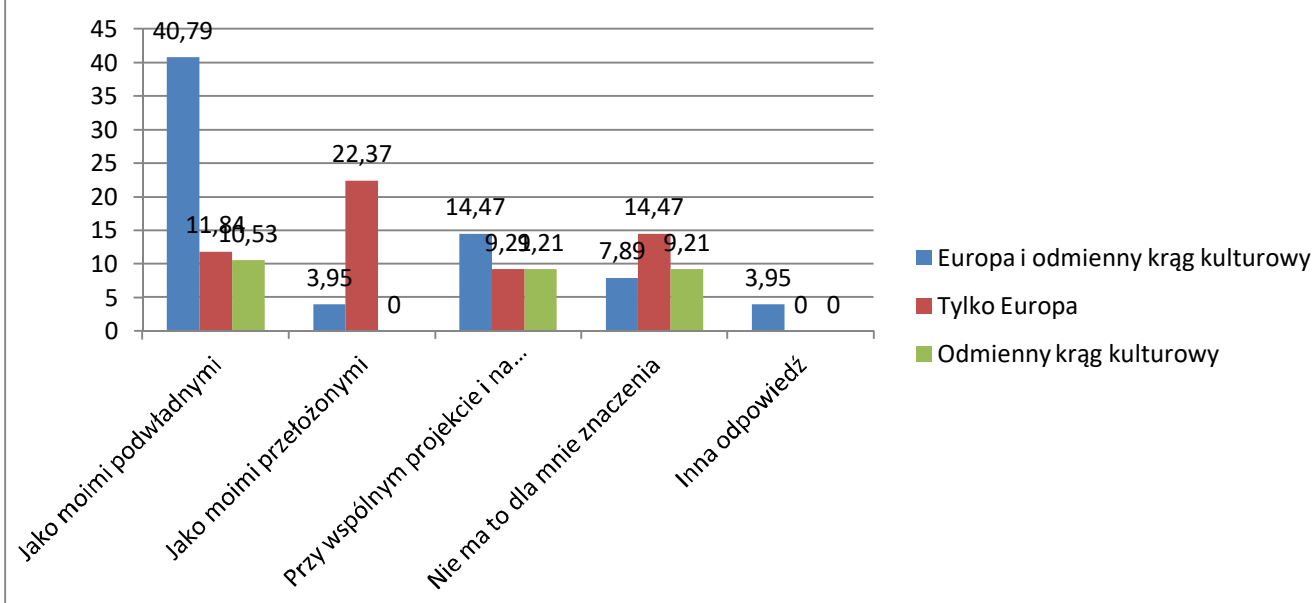
Źródło: opracowanie własne

Ocena własnych kompetencji językowych niestety wypada „umiarkowanie korzystnie”. Większość osób badanych ocenia je jako niewystarczające (ok.35%). Jednocześnie ok. 28% badanych pozytywnie ocenia własną znajomość języka obcego (zazwyczaj w grę wchodzi znajomość języka angielskiego).

Wykres 6

Poziom akceptacji formy współpracy zawodowej z przedstawicielami innych krajów i/lub kultur

Poziom akceptacji formy współpracy zawodowej z przedstawicielami innych krajów i/lub kultur



Źródło: opracowanie własne

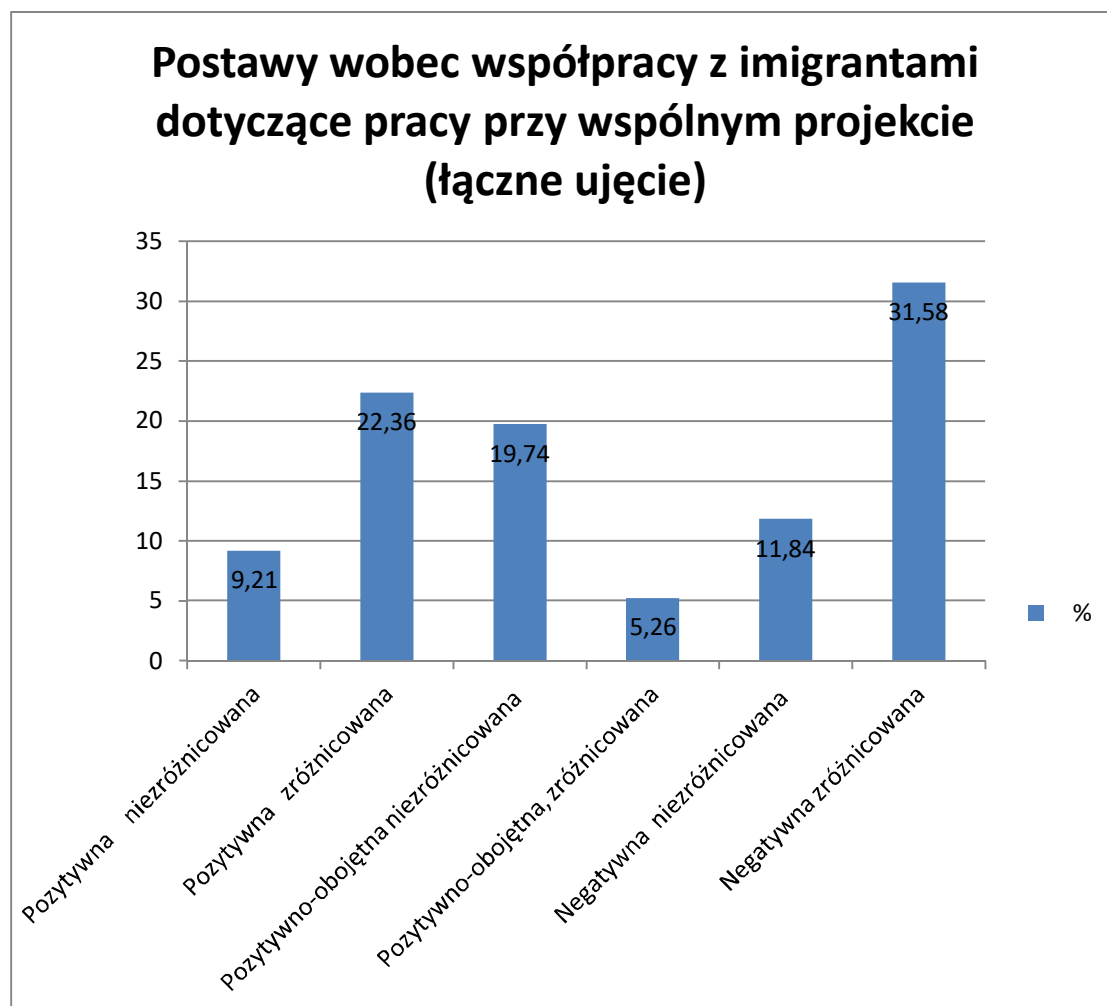
Rozważając poziom akceptacji współpracy zawodowej z osobami z Europy i odmiennego poziomu kulturowego, tylko mieszkańcami Europy lub osobami pochodzącymi z odmiennego kręgu kulturowego jako wskaźnikami rzeczywistych postaw (badanymi przy zastosowaniu metody projekcyjnej) zaobserwowano istnienie statystycznie istotnej różnicy w zakresie poziomu akceptacji tejże współpracy a krajem pochodzenia emigrantów.³ Rozbieżności te dotyczą dwóch kategorii odnośnie do stosunku do relacji przełożony- podwładny.

Łącznie ponad 62% osób uczestniczących w badaniach mogłoby zaakceptować obcokrajowców jako swoich podwładnych, podczas gdy jedynie ok.26% badanych uznałoby zwierzchnictwo organizacyjne obcokrajowców. Na uwagę zasługuje fakt, że żadna z osób badanych nie chciałaby posiadać przełożonego z odmiennego kręgu kulturowego tj. krajów Azji Południowo- Wschodniej bądź Północnej Afryki.

Wykres 7

³ Za wyższy poziom współpracy przyjęto kategorie "praca przy wspólnym projekcie" oraz wypowiedzi „nie ma to dla mnie znaczenia oraz wypowiedź " jako moimi przełożonymi" za niższy poziom „jako moimi podwładnymi. Zależność tę weryfikowano współczynnikiem χ^2 Pearsona, przy $df=4$, wynosiła ona 14,722 i jest istotna na poziomie istotności $p<0,021$

Postawy wobec współpracy z imigrantami dotyczące pracy przy wspólnym projekcie (łączne ujęcie)

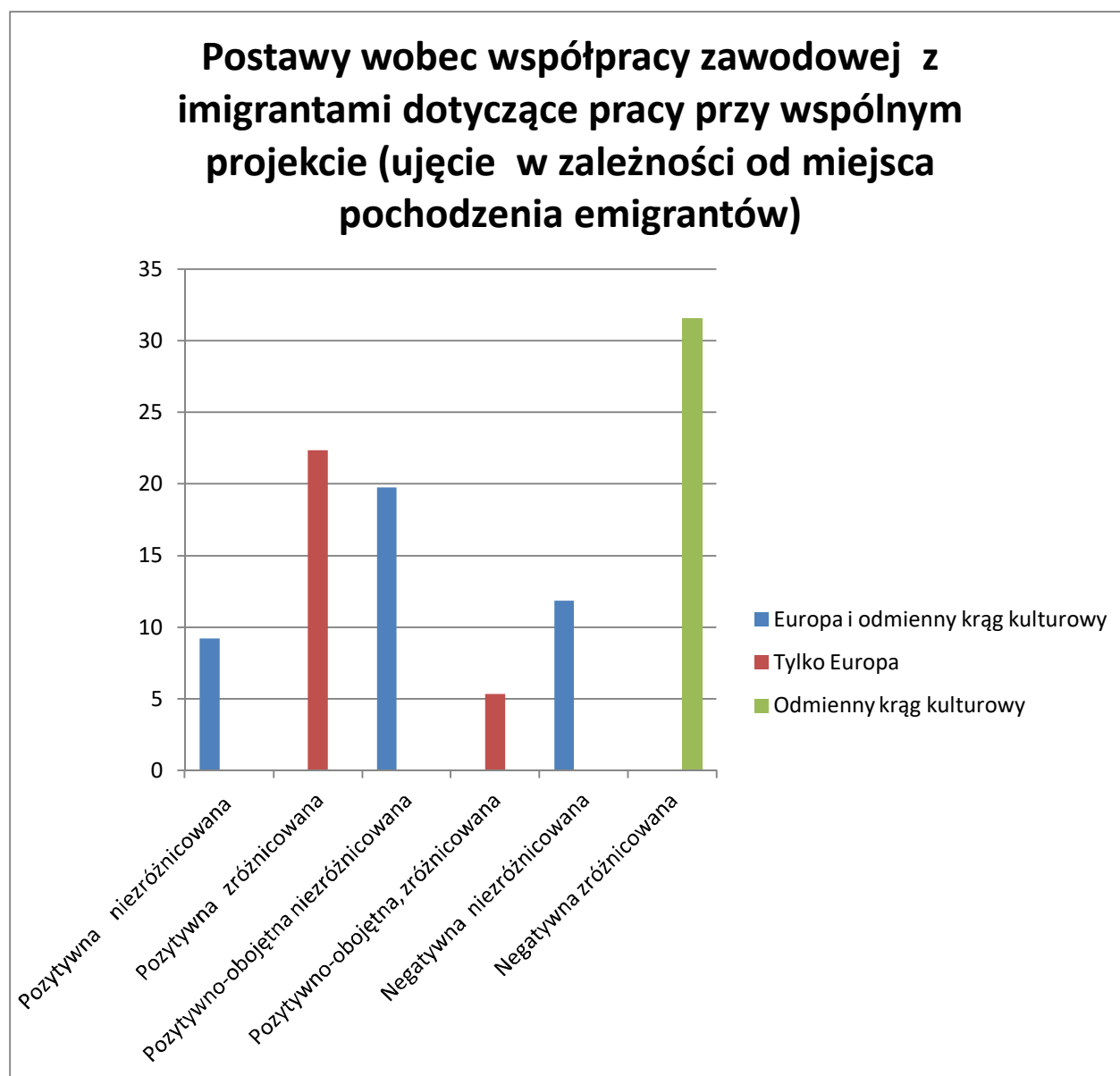


Źródło: opracowanie własne

Zamieszczone dane, odnoszące się do postaw rzeczywistych, diagnozowanych w wyniku zastosowanie pytania o charakterze projekcyjnym wskazują, że osoby badane najczęściej posiadały postawy negatywne jednak ich natężenie uzależnione było od kraju pochodzenia imigrantów. Najbardziej negatywne postawy odnosiły się do osób, które przybyły z Afryki Północnej i Azji Południowo – Wschodniej. Optymizmem napawa fakt, że na drugim miejscu pod względem częstotliwości występowania uplasowały się pozytywne postawy zróżnicowane. Podobnie jak w przypadku postaw negatywnych były one bardziej pozytywne w stosunku do mieszkańców Europy i krajów części Europejskiej byłego Związku Radzieckiego niż w stosunku do imigrantów z Afryki Północnej i Azji Południowo – Wschodniej.

Wykres 8

Postawy wobec współpracy zawodowej z imigrantami dotyczące pracy przy wspólnym projekcie (ujęcie w zależności od miejsca pochodzenia emigrantów)

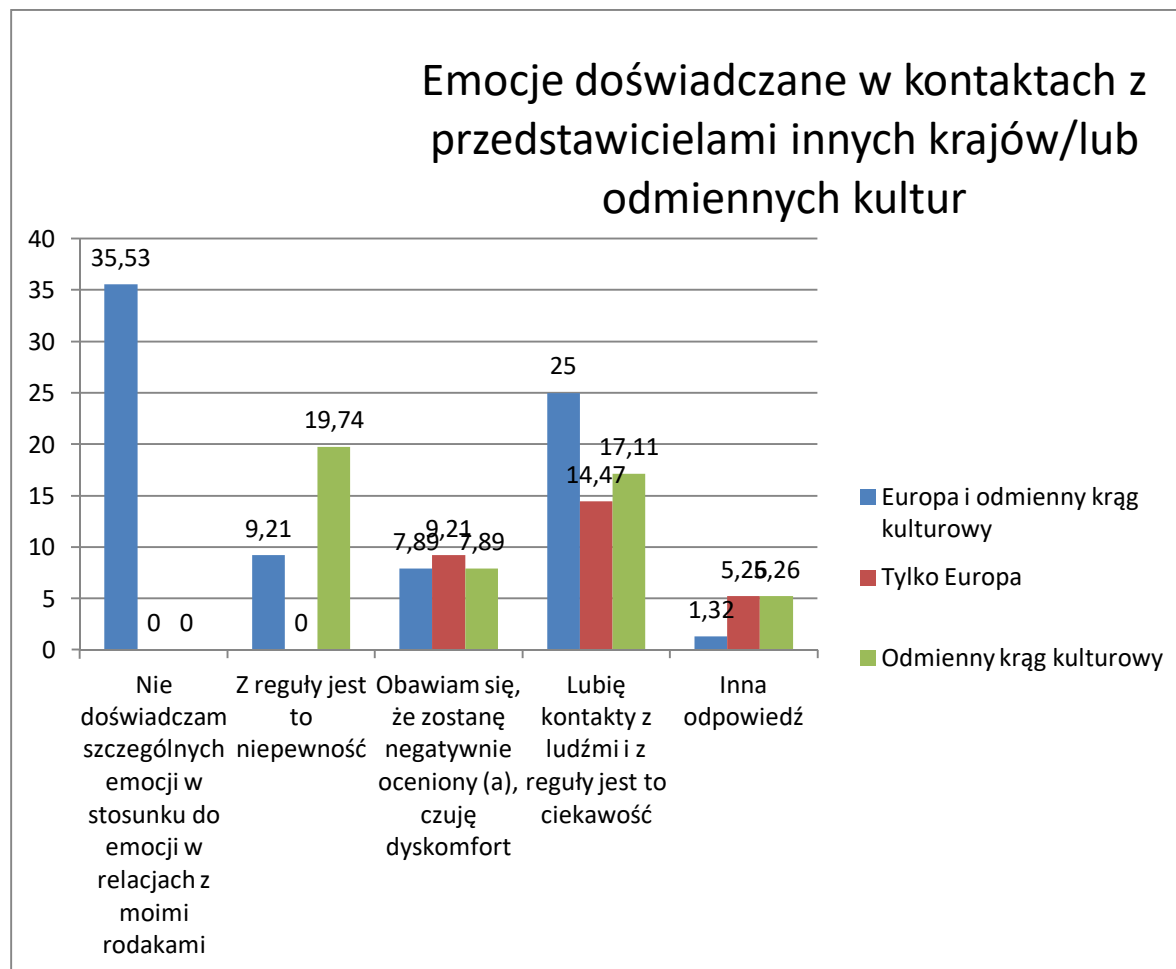


Źródło: opracowanie własne

Rozważenie możliwości podjęcia współpracy przy wykonywaniu wspólnego projektu generalnie wykazało zróżnicowanie postaw w zależności od kraju pochodzenia imigrantów. Na uwagę zasługuje fakt, że ponad 22% respondentów ujawniło pozytywne postawy tylko w odniesieniu do krajów Europy a ok.32% postawy negatywne tylko w odniesieniu do osób z innego kręgu kulturowego (imigrantów z Afryki Północnej i Azji Południowo – Wschodniej.)

Wykres 9

Emocje doświadczane w kontaktach z przedstawicielami innych krajów/lub odmiennych kultur

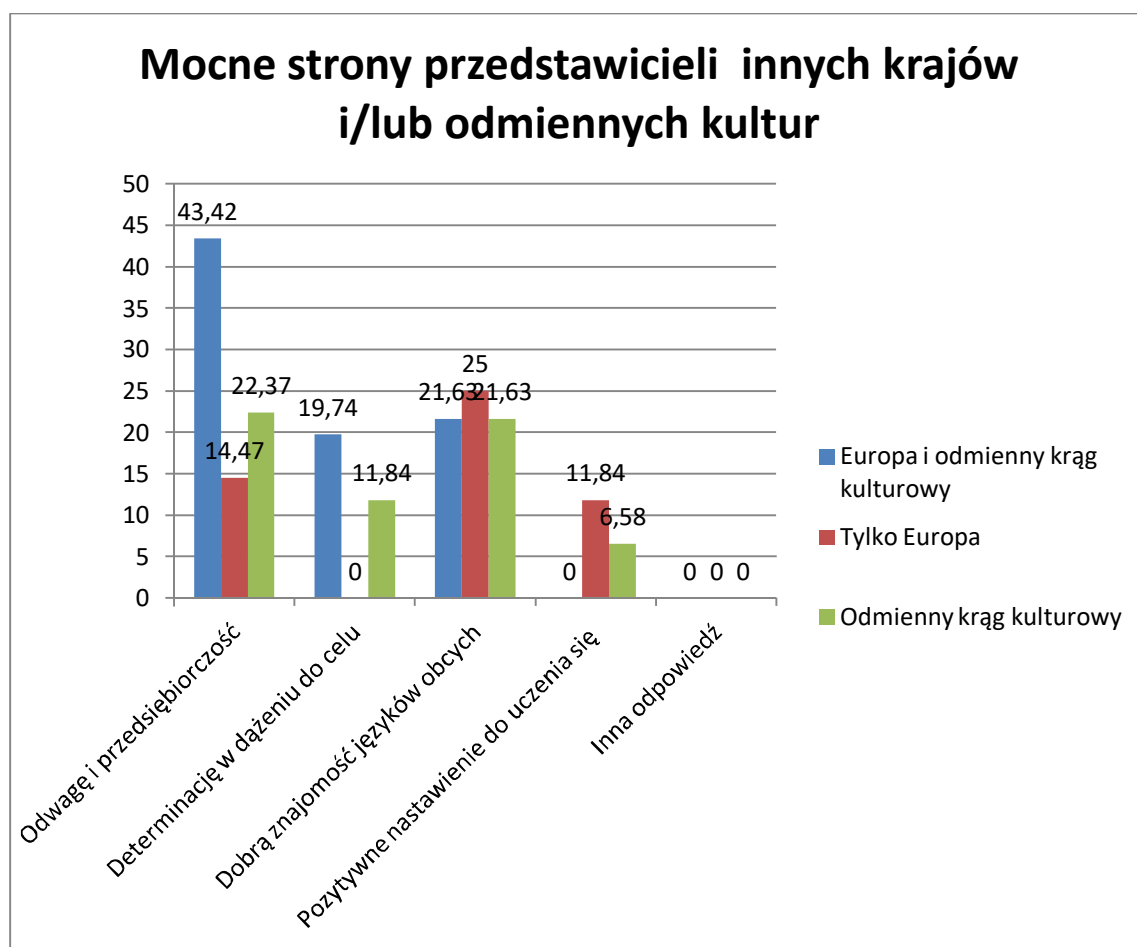


Źródło: opracowanie własne

Refleksja nad doznawanymi w trakcie kontaktów z imigrantami emocjami pozwoliła zaobserwować następujące rodzaje odczuć: brak doświadczania szczególnych emocji w przypadku imigrantów i ciekawość kontaktów z imigrantami z Europy i odmiennego kręgu kulturowego (ok.36% i 25%) oraz poczucie niepewności w relacjach z osobami z odmiennego kręgu kulturowego (ok.20%).

Wykres 10.

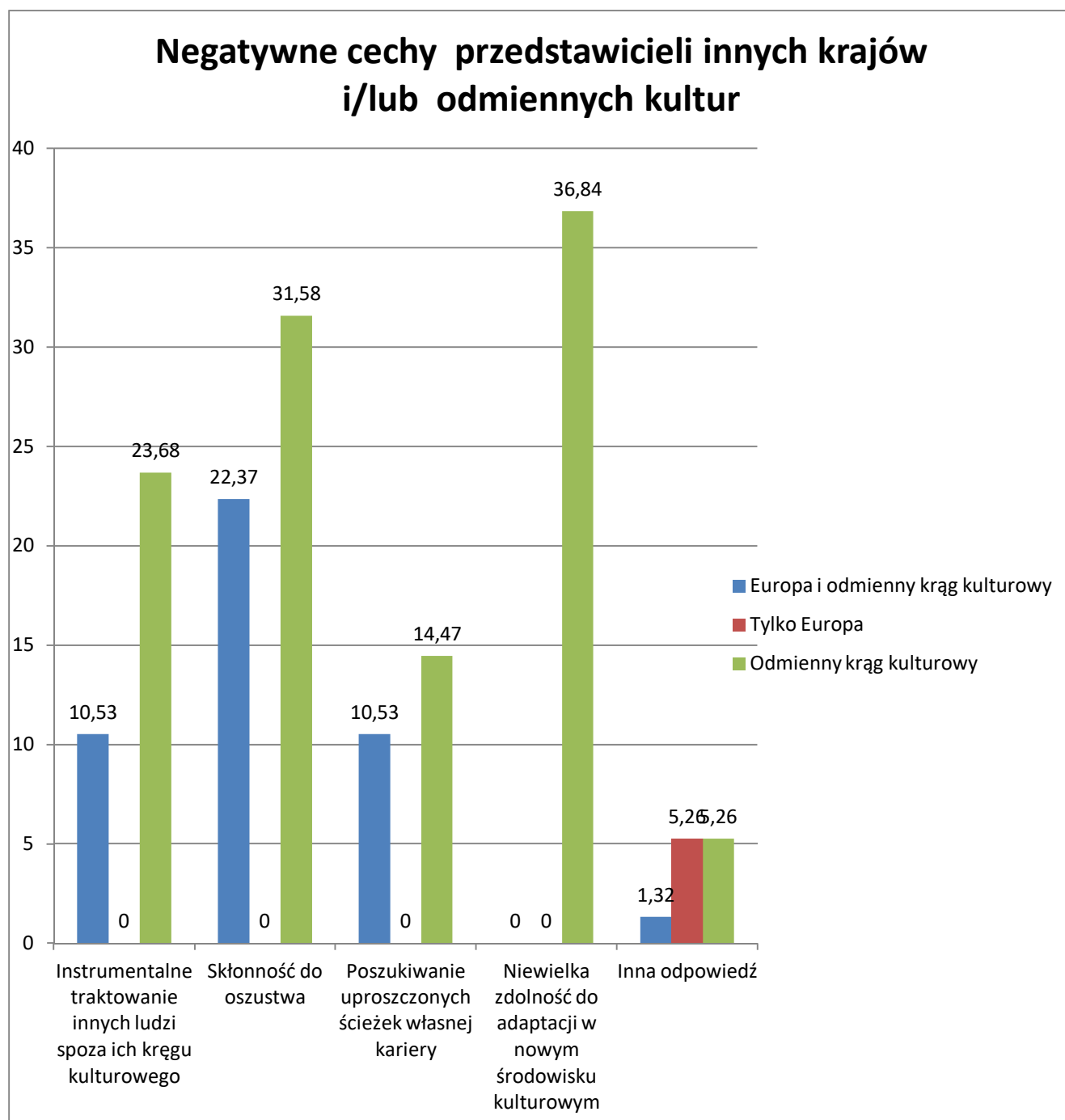
Mocne strony przedstawicieli innych krajów i/lub odmiennych kultur



Źródło: opracowanie własne

Do mocnych stron wszystkich imigrantów niezależnie od kraju pochodzenia z pewnością należy zaliczyć odwagę i przedsiębiorczość (od 22-43%). Cecha ta w opinii respondentów w mniejszym stopniu cechuje przybyszów z Europy. Podobnie wysoko oceniono znajomość języków obcych przez imigrantów, która w przeciwieństwie do odwagi i przedsiębiorczości w największym stopniu największym stopniu charakteryzuje właśnie Europejczyków (ok.25%).

Wykres 11

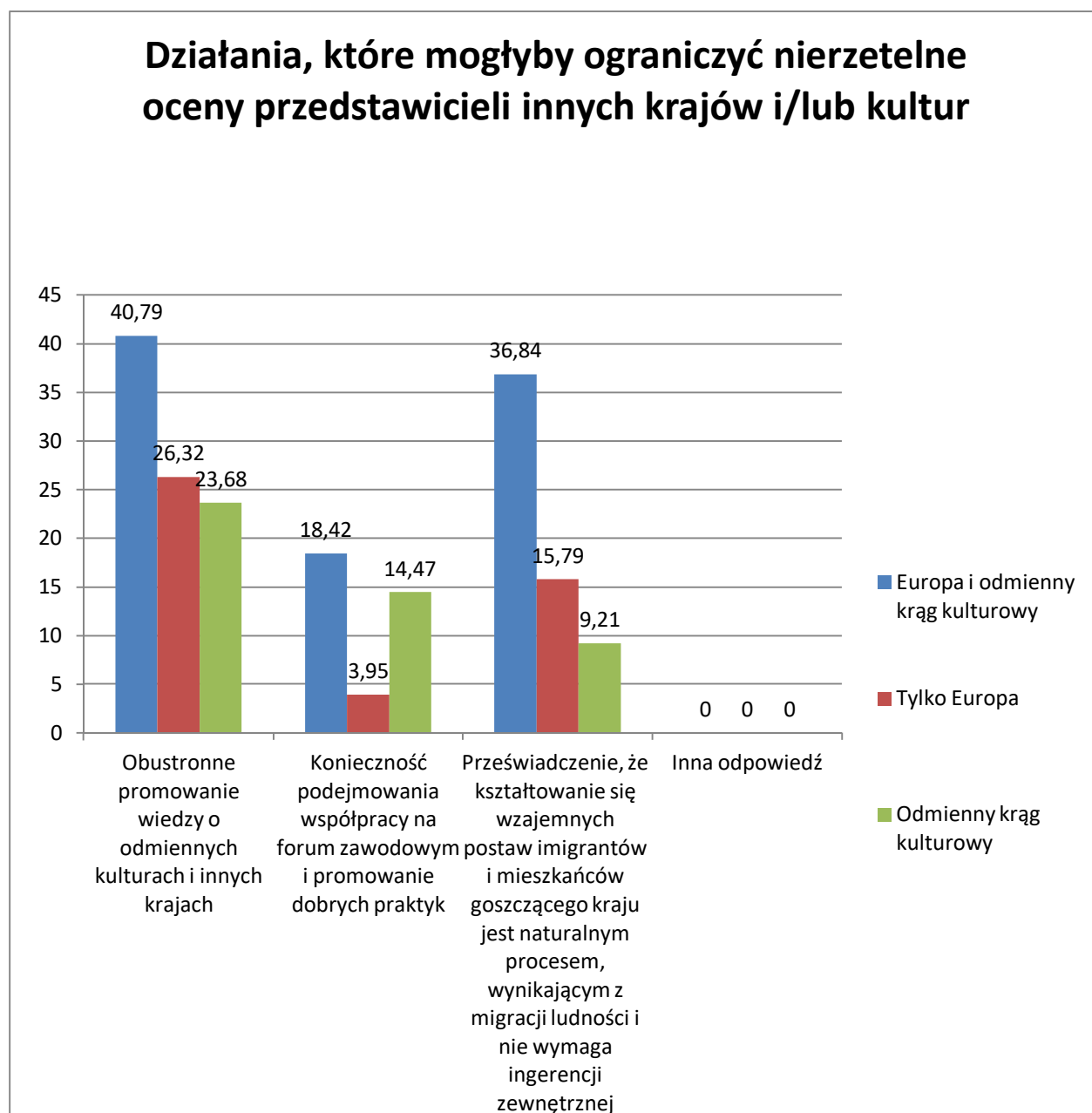


Źródło: opracowanie własne

Za negatywną cechę, w największym stopniu charakteryzującą imigrantów z odmiennego kręgu kulturowego uznano niewielką zdolność do adaptacji w nowym środowisku kulturowym (ok.37%) skłonność do oszustwa (ok.32%) oraz instrumentalne traktowanie innych ludzi spoza ich kręgu kulturowego (ok.24).

Wykres 12

Działania, które mogłyby ograniczyć nierzetelne oceny przedstawicieli innych krajów i/lub kultur.



Źródło: opracowanie własne

Wypowiadając się na temat działań zaradczych i promujących kształtowanie pozytywnych postaw, odnośnie do współpracy na forum zawodowym i szerszym społecznym z imigrantami respondenci w pierwszej kolejności wskazali na "promowanie wiedzy o odmiennych kulturach i innych krajach" (ok.41%) a następnie nie podejmowanie szczególnych ingerencji i uznanie, że proces ten jest procesem

naturalnymi nie wymaga szczególnej ingerencji z zewnątrz (ok.37%). Ostatnia sugestia ta wydaje się świadczyć o dojrzałości respondentów i umiejętności szerszego spojrzenia na problem, jak również zdolności do zachowania swoistego dystansu do problematyki kształtowania postaw wobec uchodźców. Jednocześnie łącznie ok. 43% respondentów opowiedziało się za promowaniem większej częstotliwości wzajemnych kontaktów i dobrych praktyk, zarówno na poziomie dzieci i młodzieży jak i osób dorosłych, które częściej niż to ma miejsce aktualnie powinny podejmować współpracę na forum zawodowym.

Podsumowanie wyników

W analizowanej procedurze badawczej przyjęto założenie dotyczące dywersyfikacji postaw i wyodrębniono postawy deklarowane i rzeczywiste. Pytania kwestionariusza podejmujące problem akceptacji form współpracy z imigrantami i emocji doświadczanych w trakcie kontaktów z osobami z innych krajów i\lub odmiennych kultur posłużyły do badania postaw rzeczywistych.

Uzyskane wyniki badań wykazują zróżnicowanie deklarowanych i rzeczywistych postaw respondentów wobec imigrantów. Badania wykazały, że postawy te przybierają modalność od postaw bardzo pozytywnych do negatywnych, w zależności od częstotliwości kontaktów i podejmowania bezpośredniej współpracy i innych rozpatrywanych czynników.

Postawy rzeczywiste potwierdziły ich zróżnicowanie w zależności od kraju pochodzenia, znamiennym wydaje się fakt, na ogół nie są to postawy dopuszczające bliskość kontaktów i akceptację relacji podlegania służbowego osobom z odmiennego kręgu kulturowego

Zaprezentowane dane pozwalają na wyodrębnienie trzech znaczących czynników, które mogły mieć wpływ zarówno na ukształtowanie się samych postaw wykształconych Polaków wobec imigrantów jak i ich zróżnicowanie.

Należą do nich

- Doświadczenie we współpracy z imigrantami i częstotliwość kontaktów
- Istniejące stereotypy odnoszące się do ich charakterystyki i konkretnych aktów zachowania

- Informacje przekazywane przez media.

Doświadczenie we wzajemnych relacjach, na który to czynnik wydaje się być zmienną, która w znaczącym stopniu kształtuje te postawy. Z drugiej strony, należy mieć świadomość, że postawy wobec imigrantów jako grupy osób mogą podlegać zjawisku generalizacji. w odniesieniu do zgromadzonych doświadczeń (i przechowywanych w pamięci doznanych emocji) ich przedmiotem mogą być relacje z wybraną grupą osób, które funkcjonują już poza krajem jakiś czas i aby dalej wykonywać swoją pracę zawodową zmuszone były zaadoptować się do obowiązującej w Europie kultury w aspekcie obyczajowości, zaakceptować normy wzajemnego bytowania, a są uogólniane wobec wszystkich imigrantów (także bazujących na sytuacji politycznej jako pretekście poprawy własnej sytuacji ekonomicznej). Jednak niezależnie od tego czy doświadczenie to jest przeniesione i uogólnione na grupę wszystkich osób pochodzących z określonego kręgu kulturowego, właśnie doświadczenie wydaje się być ważnym czynnikiem zapobiegającym tworzeniu się stereotypów i uprzedzeń. Z tego względu bardziej pozytywne postawy mogą być spowodowane posiadaniem pozytywnych doświadczeń, głównie odnoszących się do współpracy zawodowej, a w związku z tym brakiem myślenia opartego o stereotypy [Bartkowiak,2016,s.76]. Natomiast negatywne charakterystyki imigrantów, jeśli wykluczymy oceny bazujące na myśleniu stereotypowym, podobnie jak pozytywne, mogą także być efektem posiadania określonych doświadczeń z przedstawicielami odmiennej nacji i wynikać z obserwacji, skutecznych z ich punktu widzenia, sposobów realizacji założonych i determinacji w dążeniu do ich osiągnięcia. Wspomniana determinacja sprawia, że pomijają oni uznane za etyczne w naszym kręgu kulturowym wzorce zachowania. Można oczekiwać, że nadmierna determinacja postrzegana jako pozytywna cecha imigrantów i przejaw przedsiębiorczości mogła przerodzić się w zachowanie nie uznające powściągów moralnych i doprowadziła do podejmowania zachowań nieakceptowanych społecznie.

Na szczególną uwagę zasługuje różnicowanie postaw w zależności od kraju pochodzenia.

Zróżnicowanie to, a w szczególności postawy negatywne, w zależności od kraju pochodzenia, i częstotliwości w zakresie współpracy zawodowej z osobami ze zróżnicowanych kręgów kulturowych, może wynikać z nagłaśniania przez media

coraz częściej mających miejsce incydentów agresji i przejawów terroryzmu z negatywnymi bohaterami pochodzącymi z Afryki Północnej lub Południowo - Wschodniej Azji.

Rozważając możliwości przeciwdziałania negatywnym postawom wobec emigrantów skutecznym remedium (na co zwróciły uwagę osoby badane) wydaje się promowanie wiedzy o odmiennych kręgach kulturowych, wprowadzanie i rozwijanie dobrych praktyk w zakresie budowania współpracy na poziomie relacji między dziećmi i młodzieżą w szkołach jak i osób dorosłych na forum zawodowym.

Bibliografia

- Bartkowiak G.(1988), Niepełnosprawni w przemysłowych zakładach pracy, Warszawa Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych
- Bartkowiak G.(2016), Zatrudnianie pracowników wiedzy 65 plus. Perspektywa pracowników i organizacji, Wyd. Adam Marszałek, Akademia Finansów i Biznesu, Warszawa-Toruń
- Bennet M.J. (1993), Towards ethnorelativism: a development model of intercultural diversity, w: R.M. Paige (red.), Education for the intercultural experience, Maine
- Cabańska J.(2015), Uwarunkowania migracji ludności na jednolitym rynku europejskim na przykładzie państw członkowskich Unii Europejskiej, nieopublikowana praca doktorska napisana pod kierunkiem Bogdana Gruchmana, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
- De Valk, H.A.G. and Liefbroer, A.C. (2007). Timing preferences for women's family life transitions: Intergenerational transmission among migrants and Dutch. *Journal of Marriage and Family* 69(1): 190–207. doi:10.1111/j.1741- 3737.2006.00353.
- Chiswick B. R.,Cohen Y.,Zach T. (1997) The labour market status of immigrants: effect of unemployment rate at arrival and duration of residence, "Industrial and Labour Relation Review, Viol.50, nr 2
- Dobrescu E.M.(2015), The role of italian minority in the economic modernization of Romania, "Journal of International Communication Research, 5.2.(April –July) s.115-121
- Eurostat (2011). Migrants in Europe: a statistical portrait of the first and second generation. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Stefaniak A., Bilewicz M. Winiewski M.(2015), Uprzedzenia w Polsce, Wyd. Stowarzyszenie Filomatów, Liberi- Libri, Warszawa
- Fiske S.T., Cuddy, Cuddy A.J.C., Glick P., X J.(2002), a model of (often mixed) stereotype content: Competence and warm respectively from perceived status and competition, 'Journal of Personality and Social Psychology,82,s.878-902
- Garssen, J. and Nicolaas, H. (2008). Fertility of Turkish and Moroccan women in the Netherlands: Adjustment to native level within one generation. *Demographic Research* 19(33): 1249–1280. doi:10.4054/DemRes.2008.19. 33.
- Giguère, B., Lalonde, R.N., and Lou, E. (2010). Living at the crossroads of cultural worlds: The experience of normative conflicts by second generation youths. *Social and Personality Psychology Compass* 4: 14–29. doi:10.1111/j.1751- 9004.2009.00228.x.
- Grzybowski P.P.(2009), Edukacja europejska. Od wielokulturowości do między kulturowości, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków
- Hartgers, M. and Besjes, G. (2014). Voortijdig schoolverlaters na zes jaar [High school drop-outs after six years]. In: van der Vliet, R., Ooijevaar, J., and Wobma, E. (eds.). Jaar rapport Integratie 2014. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek: 75–95

- Heath, A.F., Rethon, C., and Kipli, E. (2008). The second generation in Europe: Education, unemployment, and occupational attainment. *Annual Review of Sociology* 34: 211–235. doi:10.1146/annurev.soc.34.040507.134728.
- Heckhausen J.Dixon R.A. Bales P.B.,(1989), Gains and losses in development. Throughout adulthood as perceived by different adult age groups, “*Developmental Psychology*,25,s.109-121
- Hein J., Beger R.R.,(2001), Legal adaptation among Vietnamese refugees in The United States : how international migrants litigate civil grievances during the resettlement process, *Center for Migration Studies of New York , IMR*, vol.35,,nr 2,(Summer), 420-448
- Hobcraft, J. and Kiernan, K. (2001). Childhood poverty, early motherhood and adult social exclusion. “*British Journal of Sociology*” 52(3): 495–517. doi:10.1080/00071310120071151
- Hushek, D., Liefbroer, A.C., and de Valk, H.A.G. (2010). Timing of first union among second-generation Turks in Europe: The role of parents, peers and institutional context. *Demographic Research* 22(16): 473–504. doi:10.4054/ DemRes.2010.22.16
- Kleinepier, T., de Valk, H.A.G., (2015)Ethnic differences in family trajectories of young adult women in the Netherlands: Timing and sequencing of events, *Demographic Research: Volume 35, Article 24*, p.671-702
- Kleinepier, T., de Valk, H.A.G., and van Gaalen, R.I.A. (2015). Life paths of migrants: a Sequence analysis of Polish migrants’ family life trajectories. *European Journal of Population* 31(2): 155–179. doi:10.1007/s10680-015- 9345-1.
- Koryś P. ; Okólski M. (2004), *Czas globalnych migracji. Mobilność Międzynarodowa w perspektywie globalizacji*, Seria Prace Migracyjne, nr 55, Instytut Studiów Społecznych, Uniwersytet Warszawski
- Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review* 36: 211–251. doi:10.1111/j.1728- 4457.2010.00328.x.
- Majda A. ,Zalewska- Puchała, Barczyk E., *Postawy studentów Pielęgniarstwa wobec osób odmiennych kulturowo*, *Problemy Pielęgniarstwa*, Tom 21, nr 3,s.327-334
- Marek A. Skowron –Nalborczyk A.(2005), *Nie bój się islamu. Leksykon dla dziennikarzy*, Warszawa: Towarzystwo Więż
- Nowicka E, (2011) *Blaski i cienie migracji. Problemy cudzoziemców w Polsce*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego
- Ron P. (2007), Elderly people’s attitudes and perceptions of aging and old age The role of cognitive dissonance?,” *International Journal of Geriatric Psychiatry*,”22,s.656-662
- Rosencrantz H., McNewin T.A., (1969), Factor analysis of attitudes toward the aged, “*Gerontologist* 9(1),s.55-59
- Smolin J.(2011), Burning the past. Moroccan cinema of illegal immigration,” *South Central Review* 28.1 (Spring): 74–89
- Soros G. (2002),*George Soros on Globalization*. Perseus Book, Cambrige

- Stasiuk K., Maison D.(red.),(2014) Psychologia konsumenta, PWN, Warszawa
- Stefaniak A., Bilewicz M.,Winiewski M.(2015), Uprzedzenia w Polsce, Wyd. Stowarzyszenie Filomatów, Liberi- Libri, Warszawa
- Stefaniak, A., Witkowska, M. (2015). Społeczne kontakty Polaków, czyli czy znamy ludzi innych niż my sami i czy chcemy ich poznawać. W: A. Stefaniak, M. Winiewski, M. Bilewicz (red.). *Uprzedzenia w Polsce*. Warszawa: Liberi Libri.
- Stephan W. G., Stephan C.W. (1985), Intergroup anxiety, "Journal of Social Issues"s.157-175
- Strabac Z, Listhaug o., (2008), Anti –Muslim prejudice in Europe. a multilevel analysis of survey data from 30 countries, "Social Science Research" 37,s. 268-286
- Van Zomeren, M., Fischer A. H., Spears R.(2007) Testing the limits of tolerance: How intergroup anxiety amplifies negative and offensive responses to out-group –initiated contact, "Personality and Social Psychology Bulletin"33,s.1686-1699
- Windzio, M. (2011). Linked life-events: Leaving parental home in Turkish immigrant and native families in Germany. In: Wingens, M., Windzio, M., de Valk, H.A.G., and Aybek, C. (eds.). *a life-course perspective on migration and integration*. Hamburg: Springer: 197–209. doi:10.1007/978-94-007-1545-5_9.
- Zorlu, A., and Mulder, C.H. (2011). Ethnic differences in leaving home: Timing and pathways. *Demography* 48(1): 49–72. doi:10.1007/s13524-010-0012-1.
- Zorlu, A., and van Gaalen, R. (2016). Leaving home and destination of early nest leavers: Ethnicity, spaces and prices. *European Journal of Population* 32(2): 267–291. doi:10.1007/s10680-016-9375-3.

Attitudes of Poles towards immigrants based on their country of origin

Summary

The subject of discussion is the development of attitudes of Poles with higher education to immigrants. Development is composed of a theoretical part, which are analyzed attitudes (as varied declared and actual) and, in particular, attitudes towards immigrants selected individual nations, as well as their level of adaptability to the culture and customs of the host country and the empirical part of presenting the results of research.

Article seeks to obtain answers to the following questions:

1. What are the attitudes towards immigrants educated Poles
2. Does the nationality / country of origin is important in the context of the modality attitudes?

The study, carried out using a questionnaire developed were attended by 76 people. Studies have shown differences in attitudes towards immigrants within the criteria used for their evaluation and their relationship and the nation to which they relate.

Key words: attitude towards immigrants, country of origin